

Když je nejlepší nebýt

NA SKLONKU STŘEDOVĚKU, S NÁSTUPEM STÁTU, KAPITÁLU A NÁMEZDNÍ PRÁCE SE MNOHÉ V EVROPSKÝCH SPOLEČNOSTECH NENÁVRATNĚ ZMĚNILO. NEZÁVISLÉ NEMAJETNÉ ŽENY VE VEŘEJNÉM PROSTORU SE UKÁZALY JAKO NEPŘIJATELNÉ.

„Čarodějnice byly odjakživa ženy, co se odvážily být nebojácné, agresivní, inteligentní, nepřízřusobivé, zvědavé, nezávislé, svobodné ve své sexualitě, revoluční. Čarodějnice žije a směje se v každé ženě. Jsi čarodějnice, protože jsi žena, nekrotná, rozzlobená, veselá a nesmrtelná.“ Takto skupina WITCH, která v roce 1968 spolu s dalšími uskupeními spustila v USA mohutnou druhou vlnu feminizmu, oslovovala další ženy. Přivlastnit si odstrkovanou identitu nebezpečné ženy mohlo být tehdy radikální. Dnes však tento feministický pamflet připomíná spíše titulní stránky dívčích a ženských lifestyleových

časopisů. Děvčata, ženy, jsme nespoutané, okouzující, čarodějnice je v každé z nás! Ano, ale dnes se jmenuje cosmogirl a své čarovné síly využívá na to, aby si život „užívala naplno“. Říkám si, do pekla i s ní! Čarodějnice by nebyly čarodějnicemi nebýt – odpusťte ten lovecký termín – „honu“ na ně. Slovo hon vyvolává představu chaotického pobíhání a chytání, přitom opak je pravdou. Od 15. do 18. století zemřely v Evropě statisíce čarodějnic v důmyslně zorganizovaných politických procesech. Byly to převážně ženy, starší a chudé. Mužů byla mezi nimi nejvíce pětina.

Není to tak dávno, co ve střední Evropě upálili poslední čarodějnicí. Procesy a vraždění žen zastavila až Marie Terezie. Co bylo příčinou této soustředěné kampaně proti ženám? Podle některých feministických historiček, ekonomek a filozofek byl hon na čarodějnice bojem o moc. Moc kapitálu nad feudály, měšťany a státem. Moc bohatých nad chudobou, moc průmyslové výroby nad reprodukci života, moc vědy nad údajnou iracionalitou. Koneckonců, byl to i boj o moc mužů nad ženami. Ženy tento boj prohrály. Přišly na dlouhou dobu o kontrolu nad svým tělem a nad svojí prací.

Autorka: **Luba Kobová**

FOTO: ARCHIV

ženou

TĚLO – STROJ NA VÝROBU ZBOŽÍ A DĚTÍ

Utváření světové ekonomiky mělo od 15. století nedozírné následky na uspořádání života mezi ženami a muži. V počátcích kapitalismu se drancováním bohatství kolonií a spekulacemi s obilím neshromažďoval jen kapitál. Tvořily se i nové rozdíly, které zpřetrhaly sociální vazby, měnil se obraz světa i dobrého života v něm.

Silami lidských těl se nemělo mrhat nadarmo, měla se stát užitečnými v práci. Nejlepší představu o tomto ideálu je možné vytvořit si prostřednictvím obrazu bájně krajiny Cockaigne, která byla jeho opakem. Bylo to místo, kde se „písek líl a voda sypala“: „*Hodinku si dobře pospíš a okamžitě vyděláš šest franků; za dobré pití – pistol ti dají; radost pohledět na tuto zem, za milování tu denně deset franků dostanem.*“

Diktátu užitečnosti se měla podřídit i těla žen. Silvia Federici v knize *Caliban and the Witch* píše, že poté, co v 16. století merkantilistická ekonomie začala bohatství státu odvozovat od velikosti jeho populace, se ženská těla stala fabrikami na výrobu potřebné pracovní síly. Této schopnosti těl bylo potřebné se zmocnit a umět ji řídit.

Současně se po demografické a ekonomické krizi v 17. století způsobené především cenovou revolucí tlak na rození dětí v západní Evropě ještě zvýšil. Ženy – léčitelky, vědmy, porodní báby – se svého nabytého vědění a kontroly v oblasti ženské sexuality a rození dětí nevzdávaly lehce. Vznikající státní aparát s důmyslně rozvíjejícím se systémem správy obyvatelstva se porodní báby snažil změnit na policistky a trestal ty, které se novému pořádku vzpíraly. Bedlivým okem měly sledovat matky a nedopustit usmrcování novorozeňat. Co na tom, že děti i tak umíraly kvůli velké chudobě a nedostatku potravin.

Příkaz rodit děti provázel další příkaz: nevěnovat se takovému potěšení z vlastního těla či jiných těl, které by nemělo za cíl plození dětí. Paracelsus ve svém seznamu znaků čarodějnice udává, že taková žena „si blaženě lehá a uzavírá se sama v sobě“, tedy masturbuje. I když z čarodějnictví byly častokrát obviněny i starší vdovy, i ty měly oplývat nesmírným sexuálním apetitem.

ZNEVOLNĚNÍ PRÁCE

Nic však neurčovalo životy žen tak, jako formy manželství a rodiny. Jejich prostřednictvím byla vyvlastněná i práce, za kterou by dostávaly vlastní mzdu. Není možné paušalizovat a trvat na představě, že se ženy v novověké Evropě staly závislými na mužích všude stejně. Ženy ve vyšších vrstvách byly na manželích závislé kvůli tomu, že ony samy nemohly vlastnit majetek. V zemědělských oblastech byly ženy znevolaňené podobně jako jejich muži, svázaný s půdou a panstvím. V městských nižších vrstvách v 15. století ženy zase vytlačil z práce v řemeslnických ceších konkurenční boj.

A kapitalisti proti řemeslníkům postavili i nový typ práce – domácí výrobu, ve které se zpracovávaly různé suroviny (např. vlna). Na práci doma se podílela celá rodina: manžel, manželka a děti. Mzda však byla jen jedna.

Na dlouhou dobu se podařilo ženy vyloučit ze samostatně placené práce a celkově zneviditelnit jejich podíl na výrobě zboží pro trh a i na reprodukci pracovní síly.

V mnohých městech se pro uspokojení mužů v časech hmotného strádání, kdy si nemohli dovolit živit vlastní rodinu, dekriminalizovalo znásilnění a města zřizovala z daní placené veřejné domy. Podle Silvie Federici toto znehodnocení práce a těl žen dlouhodobě budovalo atmosféru nenávisti vůči ženám, oddělovalo prostory žen a mužů a zasévalo mezi ně nedůvěru.

Pronásledování čarodějnic podpírala z jedné strany existující ekonomická struktura společnosti a z druhé strany ideologie manželství jako nerovného vztahu muže a ženy.

„*Což mam tajiti, striga sem a diabel ke mne pristupil. A ukazal se jako mladenec a prisahala sem mu, že mu budem sluziti,*“ vypověděla v roce 1675 v Krupině (dnes na Slovensku) obviněná žena. Zrcadlením a převrácením existujícího společenského pořádku byl právě vztah s ďáblem. Ani spolčení několika žen, čarodějnic, by nebylo dostatečně hříšné, kdyby jim nevládl jeden muž, pán, Lucifer, v krupinských protokolech „nepřiažnik“ či „prepastnik“. Ten však byl, na rozdíl od žen, nepolapitelný.

OBŽALOVANÁ JE VINNÁ

Ti, kdo vinili ženy z čarodějnictví, ve skutečnosti nehledali konkrétní zločiny. A navzdory běžnému přesvědčení v mnoha zemích (ani v Uhersku) neměla s honem na čarodějnice nic společného církev a její inkvizice. Případů se ujímaly městské rady, záznamy z výslechů často nezávisle posuzovali univerzitní právníci a specialisté – démonologové.

Žena byla vinná v té chvíli, jakmile její jméno zmínila jiná odsouzená či svědek v některém z procesů. Soudní protokoly jsou tak spíše záznamy budování pocitů vlastní viny a ztotožnění se s identitou vyloučené ženy, čarodějnice.

V případech, že byla souzena skutečná léčitelka, opakující se otázka „*od koho jsi se ten čarodějnický kumšt naučila?*“, nutila ženy ke zradě těch, které je vedly a rozvíjely jejich zručnost. Procesy tak podrývaly vztahy uznání, důvěry a autority mezi ženami. Zároveň však měly velký význam pro upevnění postavení právního státu. Díky tomu, že se jich nezřídko jako svědkové účastnily i stovky lidí, procesy byly nástrojem sociální kontroly a eliminace konkrétního chování žen a vztahů mezi nimi.

Čarodějnice byly ženy obyčejné i neobyčejné, spíše chudé nežli bohaté. O jejich vztahu ke světu rostlin, zvířat a lidí, svědčí jejich početná jména: kořenářky, vědmy, věštkyně, hádačky, bohyně.

Být čarodějnicí však po několik staletí v celé Evropě znamenalo být především oceňována na komplexním mocenským aparátem, stát se výstrahou pro jiné ženy a krátce na to zemřít násilnou smrtí. Jak píše Jeannine Blackwell: „*Aby člověk neupadl v podezření, bylo nejlepší nebýt škaredou, netrpět vadami na kráse, nemít silhavé ani červené oči. Nejlepší bylo nebýt stará ani chudá, ani vdova bez mužské ochrany. Absolutně nežádoucí bylo učit ženy, případně naučené praktiky a způsoblosti veřejně vykonávat. Neradno bylo nadávat na ty, co člověka přepadli, znásilnili nebo osočovali...*“ No především úplně nejlepší bylo ale nebýt ženou. ■■■

Autorka je feministka.

V PRODEJI OD 22. ČERVNA 2010

355

PROSÍME KUPUJTE JEN OD PRODEJČŮ, KTERÉ STOJÍ NA SVÉM PRODEJNÍM MÍSTĚ A MAJÍ PLATNÝ PRŮKAZ!

MÍSTO PRO ČÍSLO PRŮKAZKY PRODEJCE:

NP

NOVÝ PROSTOR

čáry máry

Referát:

Podněstří

Rozhovor:

Martin Hůla

CENA: 40 Kč
POLOVINA PRO
PRODEJCE